

Dweilorkest speelt partituur van strijkkwartet

door Abe de Vries

Sytse Jansma (1980), dichter filmmaker en docent, debuteerde in 2008 met zijn dichtbundel 'wa't tate seit moet ek whisky sizze'. Associatieve verbanden die niet werden ingegeven door de werkelijkheid maar door de taal zelf stonden erin centraal, de regels geordend op beeld, klank en ritme. Een van de recensenten schreef toen dat Jansma 'geen makkelijke bundel' had geschreven: 'men moet er echt voor gaan zitten en zich er misschien wel toe zetten'. Dat is met zijn tweede bundel, zeven jaar later, niet veranderd.

Alles wordt door de taalmachine van Jansma door elkaar gegooid: verschillende percepties van de wereld worden als nomaden bij elkaar gebracht in tenten van gedichten. Het is de taal zelf, niet de realiteit zoals u of ik of de dichter die beleven, die geldt. Dat is in de wereldliteratuur niet nieuw en ook in de Nederlandse literatuur is het wel veel gedaan, denk aan de poëzie van Lucebert. Maar in zijn radicaal doorgevoerd principe brengt Jansma de Friese poëzie wel wat nieuws. Zijn tweetalige bundel bevat een kleine veertig gedichten, onderverdeeld in vijf delen met titels als 'De Douanier uitschakelen', 'Landscapes', 'Bodyscapes', en 'Seascapes'. Douaniers bewaken grenzen, hier de grenzen tussen het leven zelf en de poëzie. De douanier moet aan de kant: de taal wist het verschil uit.

Dat Jansma in de Friese poëzie wat nieuws doet, betekent niet dat er in deze gedichten geen voorgangers zouden meeklinken. Al lezende denkt met wel eens aan de poëzie van Sjoerd Spanninga, R.R. van der Leest, Anne Feddema en Elmar Kuiper: aan het exotische van de eerste, het klankenspel van de tweede, het verwijzen naar kunst van de derde en de vormbehandeling van de vierde. Het is in de combinatie van al die elementen dat het eigene van Jansma zijn poëzieopvatting schuilt. Wie hem daarin wil volgen, ontdekt fascinerende poëzie die origineel reflecteert op begrippen als 'waarnemen' en 'perceptie'. Hoe wordt de manier zoals wij de dingen zien mede bepaald door de taal voor die dingen? Hoe dringen onderliggende realiteiten in elkaar door binnen een gedicht?

Om vertrouwde percepties te doorbreken, gebruikt Jansma vaak neologismen, in het achtregelige gedicht 'global perceptions' bijvoorbeeld al vier stuks: 'pepsireclamedansjes', 'waffenbalades', 'maneschil' en 'drankplantages'. Prachtig is het om te zien hoe de bundel nieuwe taal vindt voor het vaak bijzondere Friese landschap in een gedicht als 'het jonge hooi': 'Kijk hoe de wind kalligrafisch de valse plooiën / uit de hemel strijkt het gras ver laat ruiken over europa's'. En alleen bij Jansma kan 'hemels kloosterhooi' de zinnen prikkelen 'als gekortwiekte kuikens in neusgaten'.

Twijfelpunt

Het resultaat is een bundel die uitdrukkelijk taalfilosofische vragen wil stellen en alleen al die ambitie is meer dan welkom. Belangrijkste twijfelpunt ligt in de af en toe overdadige muzikale effecten. De gedichten maken daar opzichtig veel gebruik van en de vraag is of dat in die mate zo functioneel is. Regels als 'de afgebrokkelde broccoliboom / gaat in stokken op transport' zijn geen uitzondering. Al die alliteraties (-b's) en assonanties (-o's) 'bekken wel lekker' maar leiden ook af van de gedachte en werken soms cabaretesk. Op die plekken is het net alsof een dweilorkest de partituur van een strijkkwartet spelt – maar ook dat past natuurlijk goed bij poëzie die over grenzen wil gaan.

Vertaling: Sytse Jansma